

Μακεδονικά

Τόμ. 16, Αρ. 1 (1976)

Η αγγλική μετάφραση της γραμματικής του Αθανασίου Χριστόπουλου

Νέστωρ Καμαριανός

doi: [10.12681/makedonika.646](https://doi.org/10.12681/makedonika.646)

Copyright © 2014, Νέστωρ Καμαριανός

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Καμαριανός Ν. (1976). Η αγγλική μετάφραση της γραμματικής του Αθανασίου Χριστόπουλου. *Μακεδονικά*, 16(1), 357–358. <https://doi.org/10.12681/makedonika.646>

Η ΑΓΓΛΙΚΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΤΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΤΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

Με τὴ Γραμματικὴ τοῦ Ἀθ. Χριστοπούλου, ποὺ δημοσιεύθηκε τὸ 1805, κατέγιναν ἀρκετοὶ Ἕλληνες ἐρευνητὲς καὶ μίλησαν διεξοδικὰ γιὰ τὴ θεωρία του περὶ αἰολοδωρικῆς καταγωγῆς τῆς νεοελληνικῆς γλώσσας, καθὼς καὶ γιὰ τὸ ἔτος τῆς ἐκτυπώσεώς της, ἀλλὰ, ὅπως γνωρίζομε, κανένας ἕως σήμερα δὲν ἀνέφερε ὅτι τὸ ἔργον τοῦ Μακεδόνα ποιητῆ μεταφράστηκε καὶ δημοσιεύθηκε στὰ ἀγγλικά. Στὶς βιβλιοθήκες τῆς Ἑλλάδος καὶ στὶς ρουμανικὲς βιβλιοθήκες, ποὺ κατέχουν πολλὰ σπάνια ἐλληνικὰ ἐκδόσεις ποὺ εἶδαν τὸ φῶς τῆς ἡμέρας σὲ διάφορα τυπογραφεῖα τῆς Εὐρώπης, δὲν διασώθηκε οὔτε ἓνα ἀντίτυπο.

Ἡ ἀγγλικὴ μετάφραση δημοσιεύθηκε καὶ κυκλοφόρησε πρὶν ἀπὸ τὸ 1814, πότε ἀκριβῶς δὲν ξέρομε. Ὁ Μακεδόνας Ἀναστάσιος Ἐμμανουὴλ Παππᾶς, ποὺ δημοσίευσε τὸ 1821 τὰ *Λυρικά* τοῦ Χριστοπούλου στὴ γερμανικῇ, γράφει στὸν πρόλόγὸ του: «Diese Grammatik, so viel ich gehört habe, ist auch ins Englische von einem Engländer übersetzt»¹. Ἀπὸ τὰ γραφόμενα τοῦ Παππᾶ ὁμως δὲν ἐξάγεται, ἀν αὐτὸς εἶδε ἢ ὄχι τὴν ἀγγλικὴν μετάφραση. Κάποιος ὁμως συνεργάτης τοῦ γνωστοῦ ἐλληνικοῦ περιοδικοῦ τῆς Βιέννης «Λόγιος Ἐρμῆς» ἦταν κάτοχος τῆς σπάνιας ἀγγλικῆς μετάφρασης καὶ γι' αὐτὸ μπόρεσε νὰ μᾶς δώσει τὶς παρακάτω πολυτιμὲς πληροφορίες, οἱ ὁποῖες ἔμειναν ἀγνωστες στοὺς λογοτέχνες καὶ βιβλιογράφους τοῦ ποιητῆ.

Ἡ σπουδαία βιβλιοκρισία τοῦ ἀνόνημου βιβλιοκριτῆ περιέχει τὰ ἀκόλουθα: «Ὁ κύριος Ἰὼν Ἰακσὼν (John Jackson) ἐδημοσίευσε μίαν ἀγγλικὴν μετάφρασιν τῆς Αἰολο-Δωρικῆς Γραμματικῆς τοῦ ἡμετέρου Ἀθανασίου Χριστοπούλου, εἰς ἓνα τόμον εἰς 4ον συνωδευμένην μετὰ τινων κοινῶν διαλόγων καὶ μεθ' ἑνὸς κεφαλαίου τοῦ Βικαρίου τῆς Βακφιέλης εἰς Γραικικὴν διάλεκτον, ἀπέναντι ἔχον καὶ τὸ Ἀγγλικόν, καὶ μετὰ τινος Γλωσσarioυ. Ἡ Γραμματικὴ αὕτη ἐξεδόθη τὸ πρῶτον τῷ 1805 ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας, εἰς 8ον μικρόν, ἀλλὰ πολλοὶ ἄλλοι γειτονεὶς λαοί, καὶ φιλόλογοι, οὐδεμίαν φροντίδα ἐποίησαντο περὶ ταύτης τῆς ἐκδόσεως, ὡς ἂν τάχα νὰ ἐπραγματεύετο περὶ γλώσσης τινος τῶν ἐγκατοίκων τῆς σεληνῆς καὶ οὐχὶ ἔθνους γειτόνου καὶ ἐπιμιξίαν μεγάλην ἔχοντος μετ' αὐτοῦ διὰ τοῦ ἐμπορίου. Οἱ Ἀγγλοὶ πρῶτοι ἐγνώρισαν τὴν ἀξίαν τούτου τοῦ συγγράμματος ἀπὸ τοῦ ὁποίου γίνεται δῆλον πῶθεν ἐκπηγάζει ἡ σημερινὴ τῶν Γραικῶν διάλεκτος καὶ διὰ τοῦτο ἐφιλοτιμήθησαν νὰ τὸ μεταφράσωσι καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν των, ἵνα εὐκολωτέρως μανθάνωσι τὴν ὄμιλουμένην ταύτην διάλεκτον, ἥτις χρησιμεύει καὶ εἰς τὴν τοῦ Ἐθνους συναναστροφὴν, καὶ εἰς ἐξήγησιν καὶ κατάληψιν πολλῶν σκοτεινῶν ρησέων καὶ νοημάτων τῶν παλαιῶν συγγραφέων»².

Δώσαμε ὀλόκληρο τὸ κείμενο γιὰ νὰ γίνῃ γνωστὸ σὲ πολλοὺς, ἀφοῦ τὸ ἐλληνικὸ περιοδικὸ τῆς Βιέννης εἶναι πολὺ σπάνιο καὶ βρίσκεται σὲ πολὺ λίγες βιβλιοθήκες.

Λυπούμεθα ποὺ δὲν κατορθώσαμε νὰ βροῦμε ἓνα ἀντίτυπο τῆς μετάφρασης τοῦ John Jackson, ὁ ὁποῖος θέλησε νὰ βοηθήσῃ τοὺς συμπατριῶτες του γιὰ νὰ μάθουν πιὸ εὐκολὰ τὴ νεοελληνικὴ γλῶσσα, καὶ ἔτσι δὲν μποροῦμε νὰ προσθέσωμε ἄλλες βιβλιογραφικὲς πληροφορίες καὶ οὔτε δείγματα πῶς παρουσιάζεται ἡ Γραμματικὴ τοῦ Χριστοπούλου σὲ ἀγγλικὴ ἔνδυμασία. Ὅπως ὅποτε μποροῦμε νὰ διαπιστώσωμε ὅτι ἡ πολυθρῦλη Γραμματικὴ τοῦ Νέου Ἀνακρέοντος μεταφράστηκε γιὰ πρώτη καὶ τελευταία φορὰ σὲ ξένη γλῶσσα, στὴν ἀγγλική. Δὲν μεταφράστηκε σὲ μιὰ βαλκαντικὴ γλῶσσα, ὅπως ἐπιθυμοῦσε ὁ ἀνόνημος

1. Βλέπε Der neue griechische Anakreon. Ὁ Νέος Ἑλληνικός Ἀνακρέων. Ins Teutsche übersetzt von Anastas Emmanuel Pappa aus Macedonien, Ἐν Βιέννῃ 1821, σ. VIII.

2. «Λόγιος Ἐρμῆς», 1814, σ. 30-31.

βιβλιοκριτής του «Λόγιου 'Ερμη», γιατί οι λαοί της Νότιο-Ανατολικής Ευρώπης μιλούσαν εκείνη την εποχή τη νεοελληνική τόσο καλά, όσο και τη μητρική τους γλώσσα, και δεν είχαν ανάγκη να την μεταφράσουν. Ο Ν. Jorga γράφει ότι η νεοελληνική γλώσσα «ήταν η γλώσσα της παιδείας στην 'Ανατολή»¹. Επίσης ο Alex. Duju υποστηρίζει ότι η ελληνική γλώσσα «επιβάλλεται ως όργανο της παιδείας»² στην περιοχή της Βαλκανικής Χερσονήσου. 'Αναφέρομε και τη γνώμη του D. Păcurariu ότι η σπουδάζουσα νεολαία των Ρουμάνων διάβαζε στις αρχές του 19ου αιώνα έργα στη νεοελληνική για να γνωρίσει τις ξένες λογοτεχνίες, γιατί τα μόνα σχολεία της μέσης και ανώτερης εκπαίδευσης ήταν τότε ελληνικά³.

'Η Γραμματική του Χριστοπούλου είχε μεγάλη επίδραση στους Ρουμάνους και Βουλγάρους, αλλά γι' αυτό το ζήτημα θα γράψωμε εν έκτασει προσεχώς.

'Ο άνωνμος βιβλιοκριτής ήταν ένας θαυμαστής του Χριστοπούλου, όπως φαίνεται και από τα ακόλουθα επαινετικά λόγια με τα οποία τελειώνει τη βιβλιοκρισία του: «'Ο συγγραφεύς ταύτης είναι γνωστός εις τὸ γένος οὐχὶ μόνον διὰ τὸ ἐκτεταμένον τῶν ἰδεῶν του καὶ γνῶσεων καὶ τοῦ ποιητικοῦ πνεύματος, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἐκδόσεως τῶν ἀστέιων Λυρικῶν του»⁴.

Εἶναι πολὺ περίεργο, καὶ δὲν ξέρομε πῶς νὰ ἐξηγήσωμε τὴν προθυμία με τὴν ὁποία δέχτηκε ὁ διευθυντὴς τοῦ περιοδικοῦ «Λόγιος 'Ερμη», τὸ ὅποιο, ὅπως γνωρίζομε, ἦταν τὸ ὄργανον τοῦ 'Αδαμαντίου Κοραῆ, νὰ δημοσιεύσει τὴ βιβλιοκρισία του, ὅπου ἐπαινοῦσε τόσο τὴς γλωσσικὰς ἰδέας, ὅσο καὶ τὰ ποιήματα τοῦ Νέου 'Ανακρέοντος, πρὸ πάντων ποὺ ὁ Κοραῆς δὲν εἶδε με καλὸ μάτι τὴ Γραμματικὴν τοῦ Χριστοπούλου καὶ οὐτε εἶχε καμιά συμπάθεια γι' αὐτόν, ὅπως ἔδειξαν οἱ σύγχρονοί του Δανιὴλ Φιλιππίδης καὶ Γρηγόριος Κωνσταντᾶς. 'Ο Χριστόπουλος ἦταν ἕνας ἀπὸ τοὺς σπουδαίους ἀντιπάλους τοῦ Κοραῆ. Σὲ μιὰ ἐπιστολὴν του πρὸς τὸν 'Αθανάσιο Ψαλῖδα (10 Νοεμβρίου 1811), γράφοντας γιὰ τὴν ὀμιλουμένην γλῶσσαν, καταφέρεται σφοδρὰ κατὰ τοῦ Κοραῆ καὶ τῶν ὁπαδῶν του: «Εκεῖνα δέ, ὅπου φλυαροῦν κάποιοι τερατολόγοι εἰς τὸν Λόγιον τους 'Ερμῆν εἶναι γραιὰς ματεῦματα καὶ γέρον παραμύθια καὶ δὲν τὰ δέχονται οὔτε οἱ εὐγενεῖς καὶ σπουδαῖοι τοῦ γένους μας, οὔτε τὸ πλῆθος». Καὶ προσθεταί: «Μάλιστα ἐδῶ (δηλαδὴ στὴν Κωνσταντινούπολη) ἕνας ἄρχοντας τοὺς ἔκαμε καὶ μιὰν κωμῶδιαν ἀξιόλογον τὴν ὁποίαν θὰ τὴν τυπώσουν, καὶ τυπώνοντάς τὴν, θέλω σὲ τὴν στείλει, νὰ πεθάνεις ἀπὸ τὰ γέλοια»⁵ (ἐννοεῖ τὸν 'Ιακωβᾶκη Ρ. Νερούλο, ποὺ ἔγραψε τὰ *Κορακιστικά*).

Σήμερα ἐμεῖς αἰσθανόμεσθε ἰδιαιτέρη χαρὰ ποὺ ὁ «Λόγιος 'Ερμη» μᾶς ἔδωσε τὴν εὐκαιρία νὰ μιλήσωμε γιὰ τὴν μετάφραση τῆς Γραμματικῆς τοῦ Χριστοπούλου στὰ ἀγγλικά. Εὐχόμεθα ἡ διαπίστωση τῆς ἄγνωστης μετάφρασης νὰ δώσει ἀφορμὴ σ' ἄλλον ἐρευνητὴ νὰ ἀνακαλύψει στὴς ἀγγλικὰς βιβλιοθήκας κανένα σκονισμένον καὶ ξεχασμένον ἀντίτυπον καὶ νὰ μᾶς δώσει τὴς ἀπαραίτητες συμπληρώσεις, ὁλοκληρώνοντας τὴν συμβολὴν μας.

Βουκουρέστι

ΝΕΕΣΤΩΡ ΚΑΜΑΡΙΑΝΟΣ

1. N. Jorga, *Istoria învățămîntului românesc*, București 1928, σ. 62.
2. Alex. Duju, *Coordonate ale culturii, românești în secolul XVIII (1700-1821)*, București, 1968, σ. 49.
3. D. Păcurariu, *Clasicismul românesc*, București, 1971, σ. 22.
4. «Λόγιος 'Ερμη», 1814, σ. 31.
5. Βλέπε τὸ περιοδικὸ «Ἐστία», V (1878), ἀρ. 125, σ. 321 καὶ Κωνστ. 'Αθ. Διαμάντη, "Ἐξ ἀνέκδοτοι ἐπιστολαὶ τοῦ ποιητοῦ 'Αθανασίου Χριστοπούλου, στὸ περιοδικὸ «Σήμερα», 1 'Ιανουαρίου 1961, σ. 18-19, ὅπου ἀναδημοσιεύει τὴν ἐπιστολὴν.